

Ljubši mi je jasen, pregleden način mišljenja in razlaganja. Na vse stvari gledam kompleksno; cenim sicer analizo, toda bližja mi je sinteza.

Kermavner mi zameri tudi mojo kritično sodbo o samoukih. Čudno, da ni uganil, da sem hotel s to sodbo samo poudariti, da kvaražugonov ne manjka nikjer, ne med samouki in ne med intelektualci. Za njegovo laskavo sodbo o mojem »velikem obzorju« in »izredni talentiranosti« zares hvala. Vsaj to mi priznava. Vidim, da je tudi v njem še iskra človeškega.

Dovolj! V svoji knjigi pojasnujem stvari, zaradi katerih me dr. Kermavner vrti na ražnju. V tej knjigi je tudi številka, pod katero je v rimskem državnem arhivu shranjeno poročilo, ki ga je poslal tržaški guverner rimski vladi v zvezi z mojim pismom izvršnemu odboru socialistične stranke v Trstu. Dr. Kermavner celo dvomi, ali sem to pismo zares poslal v Trst. Ker sem potrpežljiv in človek dobre volje, mu to sicer odpuščam, zakaj naposled utegne dr. Kermavner podvomiti celo o mojem bivanju.

Rudolf Golouh

RAZGLEDI

LEOPOLD STAFF

(1878 — 1957)

Ko je pred desetimi leti za vedno umolknil Leopold Staff, je poljska književnost izgubila pesnika, ki je več kot pol stoletja stal v njenih prvih vrstah.

Rodil se je v Lvovu kot sin slaščičarja češkega rodu, dovršil tam klasično gimnazijo, študiral na lvovski univerzi pravo, a se po dveh letih prepisal na romanistiko, nadaljeval študije v tujini — v Parizu in v Italiji, vmes pa doma pripravljaval svoje pesmi za tisk.

Pesniti je začel že v gimnaziji, bil sprva pod vplivom Słowackega in Kasprowicza, pozneje pa se je poglobljal v poezijo francoskih parnasovcev in simbolistov ter v Nietzschejeva dela, ki je nekatera tudi prevedel. Kot nekoč mladi Słowacki, je tudi mladi Staff želel »evropeizirati« poljsko poezijo, ji približati velike umetnine drugih evropskih pa tudi neevropskih narodov. Pripravil je izbor iz francoske lirike, prevajal Leonarda da Vincija in Michelangela, Goetheja in kitajsko liriko, srednjeveške legende in latinsko poezijo Jana Kochanowskega. Ker se je preživljal s književnim delom, je objavil tudi mnogo prevodov nevezane besede, vse to seveda ne takoj, temveč v svojem dolgem, plodnem življenju.

Kot mlad lirik je nastopil z zbirko *Sanje o moči* (1901) in z njo takoj zaslovel. Odklonil je dekadenco življenjsko naveličanost in apoteozo smrti kot modno pozo in se z mladostnim zanosom navduševal za ustvarjalno življenje, za pogumno dejanje, kot ga upodablja v programskem sonetu *Kovač*. Želja, da bi zavladal nad kaosom, se kaže tudi v obliki teh pesmi, ki so v njih združene simbolistične podobe s parnasovsko jasnostjo.

Ceprav je bil Staff obdarjen z izredno bogato pesniško domišljijo, se ji ni prepuščal, kot je to delal Tetmajer in drugi mladopoljski poeti, temveč jo obvladoval z razumom. Prav ta umetniška disciplina, to ravnotežje med buj-

nim lirskim čustvom in oblikovnim redom daje Staffovi poeziji videz klasične umerjenosti, ki se kaže tudi v tem, da je namesto svobodnega verza gojil stalne pesniške oblike, predvsem sonet.

Ničejansko »hotenje moči«, zaznavno v prvi njegovi pesniški zbirki, se je že v naslednjih dveh omejilo le na hrepenenje po »dejanju«. Dionizijska viharnost je bila namreč tuja Staffovemu pesniškemu temperamentu, njegovemu doživljanju sveta ustreza apolonična urejenost, ki polno zazveni v pesmih, objavljenih v zbirki *Cvetoča veja* (1908). Tu je že ves Staff, s svojo prav biološko vero v življenje, katerega lepoto in bogastvo opeva, čeprav ve, da je tudi neusmiljeno in nemoralno. Optimistično razmišljanje se prepleta z zavestjo o nujnosti trpljenja in z vdanostjo v usodo. Ta zbirka nam predstavlja zrelega pesnika kot čistega lirika — neposrednega oblikovalca občutij in doživetij, ki zna bežnim trenutkom dati nadčasovno veljavo.

Med bisere poljske lirike sodi ciklus *Radost in bol sreče in trenutka* z znamenito kitico o nedosegljivosti sreče, kjer predmeti in prizori iz vsakdanjega življenja — to je bistvena značilnost Staffove poezije! — čudovito ponazarjajo pesniško misel, večni motiv minljivosti je tu dobil enkratno podobo.

Pri vsej zaverovanosti vase, v svoj doživljajski svet, Staff ne pozablja na sočloveka in na velike zgodovinske dogodke svojega časa. Politično mrtvilo v avstrijski Galiciji ga ni spodbujalo k pesniškemu oblikovanju, na revolucionarne dogodke v kongresni Poljski leta 1905 pa se je takoj odzval s sonetnim ciklusom *Pravična jeza* in s himnično pesmijo *Pomlad narodov*.

V nadaljnjih pesniških zbirkah — *Nasmeh: ur* (1910), *V senci meča* (1911), *Labod in lira* (1914) — so zasijali že znani motivi v novi luči, v okviru domače in italijanske pokrajine. V teh letih je namreč pesnik mnogo potoval po zahodni Evropi, zlasti po Italiji, katere renesančna kultura mu je bila zaradi svoje življenjske vedrine posebno bliska in draga.

Ob začetku prve svetovne vojne je živel z družino na deželi blizu Lvova, potem ko je ruska vojska zavzela te kraje, pa kot civilni ujetnik v Harkovu, kjer je še naprej pisal in objavljajl knjige. Pod vtisom vojnih grozot in iz ogorčenja nad mešetarjenjem imperialistov z osvobodilnimi napori narodov je nastala pesniška zbirka *Mavrica solz in krvi* (1918), vanje pa je vključil tudi ciklus sonetov iz leta 1905. V letih 1904—1920 je napisal tudi precej dram, ki pa niso tako pomembne kot njegova lirika.

Med vojnama je Staff živel v Varšavi in veljal za največjega živečega poljskega pesnika. Bil je živa vez med Mlado Poljsko in novim pesniškim rodом, ki je videl svoj vzor v Staffovem humanizmu in vitalizmu. Mladi Julian Tuwim je Staffa oboževal kot umetnika in kot človeka, najbolj izviren pesnik tridesetih let K. I. Gałczyński ga je imenoval »Apolona poljske poezije«, še mnogi drugi so mu posvečali pesmi. Posebno blizu je bil tem pesnikom Staffov smisel za lepoto preprostih stvari, ki je prišel do veljave že v njegovi predvojni liriki, najbolj pa v pesniški zbirki *Poljske stezice* (1919). Tu so iz kmečkega življenja zajeti opisi vsakdanjih predmetov in vsakdanjih opravil — nekakšen ruralizem, kar je bilo v poeziji Mlade Poljske, ki se je izogibala »nepoetičnih« in »antiestetičnih« motivov, popolna novost, medtem ko je v mladopoljski prozi deset let prej ustvaril Reymont s svojimi *Kmeti* izredno umetnino ruralistične smeri. Staff je najbolj navadne motive — o tem govore že naslovi *Gosja pastirica*, *Gnoj*, *Molža*, *Petelin*, *Vol* — zajel v klasično so-

netno obliko, jih pogosto osvetlil s humorjem ter tako ustvaril prijetne žanrske podobe, ki izzvene v slavospev kmetu in njegovemu trudu.

Pesniški zbirki *Visoko drevje* (1932) in *Barva medu* (1936) sta prinesli nove, religiozne tone, ki pa s svojo frančiškansko preprosto ljubeznijo do življenja niso skalili osnovne vedre melodije Staffove refleksivne lirike. Hkrati pa se začne v teh zbirkah, objavljenih v letih naraščajoče fašistične nevarnosti, oglašati ironija, dvom o dotedanjih vrednotah, negacija, tista dvojnost pesnikovega razmerja do sebe in do sveta, ki jo je razvila šele lirika po drugi svetovni vojni.

Pesnikove zle slutnje so se uresničile z nacističnim napadom na njegovo domovino, ki mu je sledila skoraj šest let trajajoča okupacija. Med vstajo 1944 se je umaknil iz goreče Varšave, sicer pa predaval v ilegalnih tečajih in sodeloval pri ilegalnih antologijah s pesmimi, ki so izšle po vojni v zbirki *Mrtvo vreme* (1946). Iz njih lahko spoznamo, da tudi ob najhujših pretresih ni izgubil duhovnega ravnotežja, vere v človeka in v življenjski prerod. Po vojni je živel nekaj let v Krakovu, kjer so mu podelili častni doktorat Jagelonske univerze, potem pa spet v Varšavi. Tu je še objavil zbirko *Vrbovje* (1954), zadnja zbirka *Devet muz* (1958) pa je izšla že po njegovi smrti. V teh pesmih je manj slovesen kot nekoč in tudi v obliki se skuša približati novi, povojni liriki. Povečini so to kratke pesmi v svobodnem ritmu, brez rim, s poudarkom na metafori. Nove, ekspresionistične metode pa ni mogel več razviti — prehitela ga je smrt.

Pričujoči prevodi skušajo predstaviti nekaj najlepših in najznačilnejših pesmi iz bogate Staffove lirike, ohranjene v sedemnajstih pesniških zbirkah. Skupni s prevodi v antologiji *Poljska lirika dvajsetega stoletja* (prev. Lojze Krakar) in v knjigi *Poljska književnost* naj vsaj v obrisih prikažejo bogato pesniško osebnost Leopolda Staffa — simbol življenjske vedrine in velikega umetnika poljske besede.

Rozka Štefanova

KRONIKA

KNJIŽEVNOST

IVAN POTRČ, ONKRAJ ZARJE. Ko prebiramo zbirko Potrčevih novel z naslovom *Onkraj zarje*,* se nam ves čas vsiljuje primerjava z vsem dosedanjim pisateljevim opusom. Novele so namreč nastajale v zelo različnih obdobjih Potrčevega pisanja. Prekleta zemlja in Sveti zakon sta bili kot osnutek daljšega teksta objavljeni že v Ljubljanskem zvonu 1936 oziroma 1937. V kurirski postaji je po avtorjevi navedbi nastala na Rogu leta 1944, Czek je bil objavljen v Naši sodobnosti 1954, nekatere druge novele so očitno še dosti mlajše. In tako se v zbirki pojavljajo kaj različne črte Potrčevega pisateljskega obraza. Sem je nanosena vsa tista heterogena motivnost, kot jo srečujemo pri njegovih večjih tekstih: pri Kočarjih in Sinu, kjer avtor s prikrito socialno tendenco prinaša neponarejeno, originalno podobo vzhodnoslovenskega življa;

* Ivan Potrč, *Onkraj zarje*. Državna založba Slovenije 1966.